

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาจริยศึกษา

การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า และเกิดสันติสุข ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า การศึกษาที่จะช่วยมนุษย์ได้แท้จริงนั้น ไม่ใช่การเรียนหนังสือหรือวิชาชีพ แต่ต้องเป็นการเรียนธรรมะ เพื่อปฏิบัติงานให้มีศีลธรรม ถ้ามีธรรมนั้นแล้วความฉลาดและความร่ำรวยที่ได้มาจากการเล่าเรียนนั้น จะกลายเป็นสิ่งส่งเสริมความเห็นแก่ตัว ทำตนเองให้ตกจมอยู่ภายใต้อำนาจกิเลส คือ ตกตอขายทั้งเป็น ๆ นั้นเอง และยังพลอยทำให้เพื่อนมนุษย์ต้องเดือดร้อน เพราะความเป็นอันธพาลของคนในลักษณะเช่นนั้นด้วย การศึกษาที่แท้จริงย่อมส่งเสริมศีลธรรมทุกชั้นตอน แห่งวิวัฒนาการของมนุษย์ (พุทธทาสภิกขุ อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ 2525 : 101)

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่คนให้ความสำคัญและความคาดหวังเอาไว้มาก โดยเชื่อว่า การศึกษาสามารถพัฒนาได้ทั้งบุคคลและประเทศชาติ แต่การศึกษาที่จัดอยู่ในประเทศไทยยังพัฒนาบุคคลและประเทศชาติได้ไม่ถึงจุดหมายที่พึงประสงค์ สอนานจิตร สุคนชทรัพย์ (2525:53) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาระดับประถมศึกษาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า ตั้งแต่ช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นโยบายการศึกษาเน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างการศึกษากับการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยระบุไว้ชัดเจนในนโยบายหลายสมัยว่า " ธรรมกับการศึกษาควรเป็นอุปการะแก่กันและกัน" และยังคงมีการเขียนนโยบายการศึกษาและศาสนาไว้ภายใต้หัวข้อเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในนโยบายระยะหลังไม่ใคร่ระบุเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการศาสนาและการศึกษา ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการละเลยการฝึกฝนในเรื่องดังกล่าว

ปัจจุบันการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนกำลังได้รับการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอย่างจริงจัง เนื่องจากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งมาจากการขาดคุณธรรมของ

คนในสังคม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความบกพร่อง ของการให้การศึกษาจริยธรรม ในฐานะโรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม ที่ให้การศึกษา จึงต้องทำหน้าที่พัฒนาจริยธรรม ให้แก่เยาวชนของสังคม ด้วยการจัดจริยศึกษาขึ้นมาในโรงเรียนนั่นเอง

พณฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายขุนทอง ภูผิวเดือน กล่าวไว้ว่า การให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้นจะต้องให้ทั้งความรู้ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ไม่ใช่ให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียว (สมเศษ มุงเมือง 2525 : 72) เพราะยิ่งเรียนสูงยิ่งเอาเปรียบสังคมมุ่งหวังเพียงเอาตัวรอดเท่านั้น ไม่คำนึงถึงคุณธรรมหรือความถูกต้องใด ๆ ทั้งสิ้น ยิ่งโรงเรียนปัจจุบันนี้ สอนนักเรียนโกงได้ โกงไม่ว่าจะเป็นการกีฬา เช่น โกงอายุนักกีฬา หรือโกงคะแนนหรือการสอบต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อคนเหล่านี้เรียนสำเร็จแล้ว ก็ไม่ได้ก่อประโยชน์ให้กับสังคมเลย กลับจะเป็นผู้สร้างปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ดังที่พุทธทาสภิกขุ (2518 : 511 - 512) กล่าวไว้ว่า การศึกษาที่จัดอยู่ทั่วไป มีแต่พอกพูนความเห็นแก่ตัว ยิ่งฉลาดยิ่งเห็นแก่ตัว กอบโกยประโยชน์ใส่ตัวได้ลึกซึ้ง เพราะว่า ไม่มีการศึกษาที่ทำลายความเห็นแก่ตัว (เสรี พงศ์พิศ 2525 : 92)

ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาของชาติ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างมองเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาจริยศึกษาในโรงเรียนอย่างเร่งด่วนและจริงจัง เริ่มตั้งแต่แผนการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2526 -2530) ได้วางแผนปรับปรุงจริยศึกษาอย่างเร่งด่วน (มงคล อาละพล 2522 : 28) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรมการฝึกหัดครู กรมการศาสนา และกรมวิชาการต่างก็มีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับจริยศึกษา (มาโนช ตันเชวนิชย์ 2523: 47) โดยที่เป้าหมายที่จะหาวิธีการเข้าไปช่วยเสริมสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นในรูปแบบของการสัมมนา หรือการประชุมทางวิชาการ

หลักสูตรประถมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ในปีพุทธศักราช 2521 ก็ได้กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมจริยศึกษาให้ครูได้ปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีงามแก่เยาวชน คือ คุณสมบัติที่ต้องการเน้น 7 ประการ และคุณธรรมที่ต้องการปลูกฝังให้กับเด็ก ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวม 30 ประการ ได้แก่

1. การไม่ประทุรร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์
2. ความเมตตากรุณา
3. ความไม่โลภและไม่ขโมย
4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
5. การไม่ละเมิดของรักของผู้อื่น
6. การรู้จักความพอดี
7. การไม่พุกปด ไม่ขี้ดเขื่อง ไม่อวดพรางความจริง การไม่ยุยงให้เกิดการแตกแยกและการไม่พุกคำหยาม
8. การมีสัจจะและความจริงใจ
9. การไม่ลองเล่นและเสพสิ่งเสพคดีให้โทษ
10. ความเป็นผู้มีสติขยับยั้งชั่งใจ รู้สีกฎข้อชอบชั่วดี
11. ความเป็นผู้มีเหตุผล
12. ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
13. ความขยันหมั่นเพียร
14. ความอดทนและอดกลั้น
15. ความกล้าหาญ ความเชื่อมั่นในตนเอง
16. ความกตัญญูทุกเวที
17. ความซื่อสัตย์สุจริต
18. การทำใจให้สงบ มีสมาธิและอารมณ์แจ่มใส
19. ความไม่เห็นแก่ตัว
20. ความประณีต ละเอียดถี่ถ้วน
21. ความรับผิดชอบ
22. ความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง
23. ความมีระเบียบวินัย และการตรงต่อเวลา
24. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง
25. มารยาทและนิสัยส่วนบุคคลในการเดิน นอน ขับถ่าย แต่งกายและสังคระหว่างเพศ

26. มารยาทในการแสดง การแสดงความเคารพ การขอภัย การแสดงความขอบคุณ การแสดงความเสียใจ การแสดงความไม่เห็นด้วย การแสดงความยินดี การขอความช่วยเหลือ การปฏิเสธ การเล่น การพักผ่อนหย่อนใจ
27. หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน (สหธรรม) ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ ให้อภัย งดเว้นเพื่อ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นอกเห็นใจ
28. ความเป็นผู้มีวินัยธรรมและการปฏิบัติตามประเพณีนิยม
29. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
30. การแก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติตามจริยธรรม ได้แก่ ยึดศีลธรรม ระเบียบ กฎหมาย และจารีตประเพณี

คุณธรรมจริยศึกษาแต่ละข้อนี้ ไม่สามารถแยกย่อยเนื้อหาออกไปอีก แต่ต้องนำมาแยกย่อยในลักษณะของกิจกรรมเชิงปฏิบัติเป็นข้อ ๆ เช่น การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์ นักเรียนจะมีความคิดรวบยอดเองว่า หมายถึง การไม่ตี ไม่ฆ่า ไม่ทำร้ายหรือทำอันตรายต่อบุคคลหรือสัตว์ และสิ่งทีนักเรียนต้องปฏิบัติคือ ให้ความช่วยเหลือเมื่อพยสัตว์ที่ขาดเจ็บ อ่อนหยาก ไม่สบาย เป็นต้น

การปฏิบัติดังกล่าวจะออกมาในรูปของกิจกรรมที่ครูและนักเรียนจัดขึ้นและกิจกรรมนั้นต้องบรรจุจุดประสงค์การเรียนรู้ของคุณธรรมนั้น ๆ ด้วย ในการสอนจริยศึกษาให้ได้ผล ครูจำเป็นต้องยึดหลักสูตรเป็นหลักเพื่อทราบจุดประสงค์การสอนว่าต้องการให้นักเรียนมีพฤติกรรมอย่างไร จะได้จัดกิจกรรมให้เหมาะสม เพื่อให้การปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กสัมฤทธิ์ผลตามจุดประสงค์ และแนวทางที่ถูกต้อง ศูนย์พัฒนาหลักสูตรจึงได้จัดทำแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยและโคแยกวิชาจริยศึกษา มาเป็นแผนการสอนจริยศึกษาโดยเฉพาะขึ้นในปีพ.ศ. 2525 โดยมุ่งให้ครูใช้แผนการสอนนี้เป็นเครื่องมือดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรมากที่สุด โดยเพิ่มรายละเอียดที่ครูสามารถนำไปใช้สอนได้ทันที ประกอบด้วยความคิดรวบยอด วัตถุประสงค์ คุณสมบัติและคุณธรรมอื่นที่ควรนำมาฝึก เนื้อหาพร้อมทั้งเสนอแนะการจัดกิจกรรม สื่อการเรียน วิธีวัดผล และภาคผนวกที่สอดคล้องกับเนื้อหาไว้ให้ครูเลือกใช้ได้ตามความจำเป็นและความเหมาะสม

แผนการสอนจริยศึกษา ฉบับปรับปรุงสำหรับเป็นคู่มือครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
ได้กำหนดเนื้อหาไว้ให้สอนทั้งหมด 29 แผน ใช้เวลาสอนตลอดปีการศึกษา 80 คาบ ดัง
ต่อไปนี้

แผนที่ 1	เด็กดีมีระเบียบ	(คุณธรรมขอ 23)	(4 คาบ)
แผนที่ 2	ใครก่อนใครหลัง	(คุณธรรมขอ 23)	(4 คาบ)
แผนที่ 3	ตรงต่อเวลา	(คุณธรรมขอ 23)	(4 คาบ)
แผนที่ 4	ช่วยตัวเอง	(คุณธรรมขอ 21)	(2 คาบ)
แผนที่ 5	ไม่ทิ้งงาน	(คุณธรรมขอ 21)	(2 คาบ)
แผนที่ 6	คชชยัน	(คุณธรรมขอ 13)	(4 คาบ)
แผนที่ 7	สงขกายสงบใจ	(คุณธรรมขอ 18)	(4 คาบ)
แผนที่ 8	เดินดีมีมารยาท	(คุณธรรมขอ 26)	(2 คาบ)
แผนที่ 9	สามัคคีคือพลัง	(คุณธรรมขอ 27)	(2 คาบ)
แผนที่ 10	แบ่งปันกันบ้าง	(คุณธรรมขอ 27)	(2 คาบ)
แผนที่ 11	ผู้อื่นมีความคิด	(คุณธรรมขอ 27)	(2 คาบ)
แผนที่ 12	เห็นใจให้อภัยกัน	(คุณธรรมขอ 27)	(2 คาบ)
แผนที่ 13	เอาชนะความยาก	(คุณธรรมขอ 9)	(2 คาบ)
แผนที่ 14	หนักเบาเราสู้	(คุณธรรมขอ 14)	(2 คาบ)
แผนที่ 15	ขมใจเมื่อโกรธ	(คุณธรรมขอ 14)	(2 คาบ)
แผนที่ 16	คนเก่ง	(คุณธรรมขอ 15)	(2 คาบ)
แผนที่ 17	ทำดียอมรับผิด	(คุณธรรมขอ 15)	(2 คาบ)
แผนที่ 18	ของใครใคร่รัก	(คุณธรรมขอ 5)	(2 คาบ)
แผนที่ 19	ขออนุญาตก่อน	(คุณธรรมขอ 5)	(2 คาบ)
แผนที่ 20	อย่าเห็นแก่ได้	(คุณธรรมขอ 17)	(2 คาบ)
แผนที่ 21	ของใครหาย	(คุณธรรมขอ 17)	(2 คาบ)
แผนที่ 22	พูดความจริง	(คุณธรรมขอ 17)	(2 คาบ)
แผนที่ 23	รักกันช่วยเหลือกัน	(คุณธรรมขอ 2)	(2 คาบ)
แผนที่ 24	รักสัตว์ไม่รังแกสัตว์	(คุณธรรมขอ 2)	(2 คาบ)
แผนที่ 25	เราม่าประหยัคกันเกิด	(คุณธรรมขอ 1)	(2 คาบ)

แผนที่ 26	ผู้มีพระคุณ	(คุณธรรมข้อ 16)	(4 คาบ)
แผนที่ 27	เรารักชาติ	(คุณธรรมข้อ 29)	(6 คาบ)
แผนที่ 28	ที่พึงพอใจ	(คุณธรรมข้อ 29)	(6 คาบ)
แผนที่ 29	ร่มเกล้าชาวไทย	(คุณธรรมข้อ 29)	(6 คาบ)

(กรมวิชาการ 2525 : 1 -2)

เนื่องจากการพัฒนาจริยธรรมโดยวิธีบูรณาการนั้นเป็นวิธีที่มั่นใจได้ว่าจะให้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะการบูรณาการเป็นการเรียนจริยศึกษาโดยไม่ตั้งใจซึ่งจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนได้เป็นอย่างดี (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2525: 20) จึงได้นำคุณธรรมอีกส่วนหนึ่งไปบูรณาการกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตพร้อมกับความเวลาสอนอีก 70 คาบ รวมเวลาสำหรับการสอนจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ทั้งสิ้น 150 คาบ

ตัวอย่างแผนการสอนจริยศึกษา ฉบับปรับปรุงแก้ไข

แผนการสอนที่ 17 เรื่องทำนุถุกรรมรับผิด (เวลา 2 คาบ)
(ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง)

ความคิดรวบยอด

ผู้รับผิดเมื่อกระทำความผิด พร้อมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ย่อมได้รับการให้อภัย และได้ชื่อว่าเป็นผู้กล้าหาญ

จุดประสงค์

1. ทำนุถุกรรมแล้วกล้ารับสารภาพ
2. ให้อภัยเมื่อผู้อื่นยอมรับผิด
3. บอกวิธีแก้ไขและปรับปรุงตัวเองเมื่อกระทำความผิดได้

คุณสมบัติและคุณธรรมอื่นที่ควรนำมาฝึกด้วย

ความเป็นผู้มีเหตุผล

เนื้อหา

1. การทำผิดแล้วยอมรับผิด
2. การให้อภัย เมื่อมีผู้ยอมรับผิด
3. การแก้ไขข้อบกพร่องเมื่อทำความผิด

กิจกรรม

1. พังนิตานเรื่อง "แก้วผู้กล้าหาญ" และเรื่อง "แก่นผู้เกรง" (ดูภาคผนวก) แล้วสนทนาตามหัวข้อต่อไปนี้
 - 1.1 นิตานทั้ง 2 เรื่องจบลงได้อย่างไร
 - 1.2 ครูยกโทษให้แก้วเพราะเหตุใด
 - 1.3 ทำไมแม่จึงทำโทษแก่น
 - 1.4 แก้วและแก่นเป็นเด็กอย่างไร
 - 1.5 นักเรียนควรทำตนเหมือนแก้วหรือแก่น
 - 1.6 สมมุติว่านักเรียนเป็นเด็กชายแก่น นักเรียนจะแก้ไขปรับปรุงตัวเองอย่างไร

ฯลฯ

2. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่า
 - 2.1 ทุกคนอาจทำผิดพลาดได้ เมื่อทำผิดแล้วก็ต้องยอมรับผิด ไม่ปกปิดความผิดของตน หรือป้ายความผิดให้กับผู้อื่น แล้วคิดแก้ไขปรับปรุงตนเอง จึงจะดีชื่อว่า เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ
 - 2.2 เมื่อมีผู้อื่นมาสารภาพผิดต่อเรา เราควรให้อภัยแก่เขา

สื่อการเรียน

1. นิตาน
2. หัวข้อสนทนา

วิธีวัดผล

1. การวัดระยะสั้น (ประเมินเมื่อจบบทเรียน)

- ก. สังเกต พฤติกรรมของนักเรียนโดยส่วนรวมตามตารางต่อไปนี้ (โดยกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องผลการสังเกต) และบันทึก พฤติกรรมที่น่าสนใจหรือปัญหาที่เกิดขึ้น ลงในช่องหมายเหตุ

หัวข้อสังเกต	ผลการสังเกต			หมายเหตุ
	ดี	ปานกลาง	ควรแก้ไข	
- ความสนใจ - การตอบข้อซักถาม - การแสดงความคิดเห็น ฯลฯ				

ข. สัมภาษณ์ โดยครูตั้งคำถามให้นักเรียนตอบ หรือเขียนตอบลงในสมุดดังต่อไปนี้

1. ทำความผิดแล้วไม่ยอมรับผิดจะเกิดผลอย่างไร
2. ทำความผิดแล้วยอมรับผิดจะเกิดผลอย่างไร
3. ผู้ที่ทำผิดแล้วยอมรับผิด เราจะให้อภัยหรือไม่
4. คนที่ทำความผิดแล้วจะมีวิธีแก้ไขปรับปรุงตนเองอย่างไร

2. การวัดผลระยะยาว (ประเมินเป็นระยะ ๆ หลังจากจบบทเรียนแล้ว หรือตามความเหมาะสม)

ก. ครูประเมินพฤติกรรมต่อไปนี้ โดยใช้แบบฟอร์มตามตัวอย่างในคำชี้แจง

1. ทำผิดแล้วกล้ารับสารภาพผิด

2. ให้อภัย เมื่อผู้อื่นยอมรับผิด

ข. ให้นักเรียนประเมินพฤติกรรมของตนเองเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม โดยครูคอยแนะนำและเสริมกำลังใจอย่างใกล้ชิด เพื่อนักเรียนจะได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองให้ดีขึ้น

ภาคผนวก

1. นิทานเรื่อง แก้วผู้กล้าหาญ

แก้วเป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 วันหนึ่งแก้วเดินไปโรงเรียนแต่เช้าพร้อมกับเพื่อน ๆ อีกหลายคน เมื่อมาถึงโรงเรียนเขาช่วยทำความสะอาดห้องเรียนจนเรียบร้อยแล้วมองเห็นดอกไม้ในแจกันบนโต๊ะครูไม่สวยเหมือนเมื่อวาน ก็เลยคิดอยากจะทำดอกไม้ให้ครูปรากฏว่ามือของแก้วไปปักแจกันตกลงมาแตกกระจาย เมื่อครูเข้าห้องเรียนไม่พบแจกันดอกไม้ จึงถามว่า "เอ๊ะ/วันนี้แจกันของครูหายไปไหน"

"ผมทำแตกเองครับ คุณครู" แก้วตอบ "ผมอยากจะทำดอกไม้ให้คุณครู มือเลยไปปักโดนแจกันตกลงมาแตก ผมขอโทษครับ ผมไม่ได้ตั้งใจ" ครูยกโทษให้แก้ว แล้วนำเรื่องของแก้วไปชมเชยให้เพื่อน ๆ ฟัง ครูบอกว่า "แก้วเป็นเด็กดีมาก" ทำผิดแล้วยอมรับผิดครูพร้อมที่จะยกโทษให้ แต่ต่อไป แก้วต้องระมัดระวังให้ดีขึ้นจะ "แก้วดีใจมากเพราะวันนี้เพื่อน ๆ หลายคนชมเขาวาเป็น "แก้ว ผู้กล้าหาญ"

2. นิทานเรื่อง แกนผู้เกรง

แกนเป็นเด็กชายที่ชอบเที่ยวเล่นซุกซนไปตามบ้านเพื่อน ๆ แกนไม่ชอบไปโรงเรียนเรียนหนังสือ มักจะหนีโรงเรียนอยู่เสมอ ๆ

อยู่มาวันหนึ่ง แกนไปคนหนึ่งสติกลับหลังคู้ เพื่อไปยังนกกกับเพื่อน ๆ เผอิญไปพบเงินของแม่ที่เก็บซ่อนไว้ แกนจึงขโมยเงินแม่ไป 20 บาท ตอนเย็นแม่กลับมาจากขายของ เมื่อทราบว่าเงินหาย แม่จึงเรียกแกนมาถาม ถามเท่าไร ๆ แกนก็ไม่ยอมรับ แต่แม่แน่ใจว่าไม่มีใครหยิบแน่ นอกจากแกนคนเดียวและก็เป็นความจริง เพราะแม่คนพบเงินยังอยู่ในกระเป๋าอีก 12 บาท แม่โกรธมากจึงทำโทษแกนแต่แกนก็ยังไม่เลาใจ มักจะประพฤติเช่นนี้เสมอ ๆ จนในที่สุดแกนก็ไม่กล้าไปโรงเรียน เพราะอาจที่เพื่อน ๆ พากันล้อแกนว่า "แกน หัวขโมย" หรือ "แกนผู้เกรง"

วิธีการปลูกฝังจริยศึกษา

ดังกล่าวแล้วว่า หลักสูตรและแผนการสอนมีความสำคัญในแง่ที่ได้เสนอแนวทางในการสอนจริยศึกษาให้สัมฤทธิ์ผลตามจุดประสงค์ ฉะนั้นปัญหาจึงไม่ใช่อยู่ที่ว่าครูจะปลูกฝังอะไร แต่อยู่ที่ว่าครูจะใช้วิธีการปลูกฝังอย่างไร จึงจะได้ผลดี มีประสิทธิภาพ คือมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับเกณฑ์ของความประพฤติชั่ว ความเข้าใจที่เกี่ยวกับขอบข่ายของจริยศึกษา ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงเหตุและปัจจัยที่ทำให้คนทำผิด มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนความจริงใจและกล้าหาญที่จะแก้ปัญหา โรงเรียนเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่โดยตรงในการจะแก้ปัญหาและปลูกฝังจริยศึกษา เพราะโรงเรียนมีหลักสูตร บทเรียนแน่นอน มีวิธีการปลูกฝัง ถ่ายทอดและประเมินผลที่เป็นระบบ

แต่เท่าที่ผ่านมาการปลูกฝังจริยศึกษายังไม่ได้ผลตามที่ต้องการ เพราะวิธีการที่เร็วใช้ในการอบรมสั่งสอนจริยศึกษาแก่เยาวชนนั้น ยังไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม เราจึงไม่สามารถปลูกฝังจริยศึกษาให้สัมฤทธิ์ผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังผลการวิจัยพบว่าการเรียนการสอนจริยศึกษายังไม่ได้ผลเท่าที่ควร (เย็นใจ เลหาพานิช 2521 : 146) ทั้งนี้วีเชียร เทียมเมือง (2519 : 142) และ วิไล โบริ์ เสรีวงศ์ (2522 : 109) พบว่า ครูขาดความรู้ความถนัดในการสอน ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ (2521 : 121) พบว่า ครูไม่เข้าใจการจัดกิจกรรมและไม่มีเวลาพอที่จะทำความเข้าใจกับคู่มือครูหรือแผนการสอน อีกทั้งยังมีเนื้อหาและกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ครูยังไม่เคยสอนมาก่อน จึงขาดทักษะในการจัดกิจกรรม ขาดความมั่นใจในการสอน นอกจากนี้ จันทนา ตั้งสุวรรณพานิช (2524 : ฉ) ยังพบว่า ครูประสบปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องความรู้พื้นฐานของการสอนจริยศึกษา และวิธีการบูรณาการ สาเหตุของปัญหามีมากมาย เป็นเหตุให้นักการศึกษาผู้มีส่วนรับผิดชอบและเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ได้ให้ความสนใจ และเสนอวิธีการซึ่งเป็นแนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรมหลายวิธีการด้วยกัน (ชัยพร วิชชาวุธและธีระพร อูวรรณโณ 2525 : 22 -35) ดังจะกล่าวโดยสังเขปดังนี้

การปลุกฝังจริยธรรมด้วยการกระจำนียม

วิธีการนี้ใช้กันมากในประเทศสหรัฐอเมริกา มีแนวคิดพื้นฐานว่า ค่านิยมคือ หลักการประพฤติปฏิบัติคนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงาม ถูกต้องและควรแก่การยึดถือ ภาระงานการนี้มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนคนพบด้วยตนเองว่า หลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ควรทำตามทัศนะของตนเป็นอย่างไร

หน้าที่ของครูในการปลุกฝังความเข้าใจค่านิยมคือ การชี้แนะหรือจัดการให้มีการชี้แนะ เพื่อให้เด็กเรียนเกิดการนึกคิดขึ้นมาว่า ความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่งๆ นั้น เป็นไปตามเกณฑ์ของภาระงานการของค่านิยม 7 ประการ คือ

ขั้นเลือกทางปฏิบัติ

1. การเลือกปฏิบัติอย่างอิสระ ไม่มีการบังคับ ปล่อยให้คนอื่นคอยตัดสินทางปฏิบัติให้
2. การเลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง
3. การเลือกจากการพิจารณาผลที่จะเกิดขึ้นจากการเลือกแต่ละทางแล้ว

ขั้นพิจารณาผลที่ได้

4. การรู้สึกภูมิใจและมีความยินดีที่ได้เลือกปฏิบัติสิ่งนั้น
5. ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผย และเต็มใจยอมรับผลแห่งการปฏิบัตินั้น ๆ

ขั้นปฏิบัติการ

6. การปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจเลือกแล้วให้ถูกต้องตามความสามารถสนิยมและค่านิยมของตน
7. การปฏิบัติพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกตามที่เคยปฏิบัติและได้ผลดีมาแล้ว เทคนิคของวิธีการปลุกฝังจริยธรรมด้วยกระจำนียมคือ การใช้คำถาม เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการนึกคิด (สุรศักดิ์ หลาบมาลา 2521 : 66)

การปลูกฝังจริยธรรมควยเหตุผล

แนวคิดพื้นฐานเป็นของ โคลเบอร์ก ที่ว่า จริยธรรมหมายถึง กฎเกณฑ์ในการ ตัดสินความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับยังแบ่งพัฒนา- การออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้นคือ

ก. ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม

- ชั้นที่ 1 การเคารพเชื่อฟัง เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกทำโทษ
- ชั้นที่ 2 การแสวงหาผลตอบแทนด้านสิ่งของรางวัล

ข. ระดับตามกฎเกณฑ์สังคม

- ชั้นที่ 3 การทำตามผู้ใหญ่ ผู้มีอำนาจ และพวกพ้อง
- ชั้นที่ 4 เริ่มเห็นความสำคัญของกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ

ค. ระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม

- ชั้นที่ 5 การยึดมั่นในสัญญาและข้อตกลงระหว่างบุคคล
- ชั้นที่ 6 การยึดมั่นในอุดมการณ์ของตนที่สอดคล้องกับหลักสากล

บุคคลทั้ง 3 ระดับนี้ มีแรงจูงใจในลักษณะเด่น ๆ ได้แก่ ระดับ 1 มุ่งพิทักษ์ ปกป้องตนเองและแสวงหาสิ่งตอบแทนเพื่อความพอใจและความปลอดภัยทางร่างกายและ วัตถุสิ่งของของตนเอง ระดับ 2 แสวงหาพวกพ้อง ต้องการยอมรับยกย่องจากผู้อื่น เพื่อ ความมั่นคงปลอดภัยทางจิตใจของตน ส่วนระดับ 3 มุ่งให้บรรลุถึงอุดมการณ์ของมนุษย- ชาติเพื่อความสงบสุขของโลก (สมบูรณ์ ศาลยาธิวิน 2524 : 9 -10)

การพัฒนาจริยธรรมควยเหตุผลนี้ทำได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลทดลองแสดง บทบาทของผู้อื่น ซึ่งมีจริยธรรมอยู่ในขั้นที่สูงกว่าเขา 1 ชั้น พยายามให้เขามีโอกาส ประสบกับความขัดแย้งกับโครงสร้างความคิดทางจริยธรรมเดิมของเขาในจังหวะที่ เกิดความขัดแย้งนี้ ถ้าครูชี้แนะที่เหมาะสมก็ช่วยให้เด็ก เรียนพัฒนาเหตุผลทางจริยธรรมใน ขั้นที่สูงกว่าได้ ฉะนั้นกิจกรรมที่ครูใช้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดคือ วิธีการอภิปรายแลกเปลี่ยนทัศนะ (Stuhr Rundle 1980 : 238 -239) ทั้งนี้สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน

ต้องสนับสนุนเด็กและครูตลอดเวลา การพัฒนาจริยธรรมจึงจะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าได้ ในการเรียนการสอนในชั้นเรียน (Rubrey 1980 : 256)

การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม

วิธีการปลูกฝังให้เกิดพฤติกรรมคือต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริมหรืออาจได้รับการลงโทษด้วยก็ได้ อย่างไรก็ตามควรใช้เงื่อนไขการเสริมแรงมากกว่าเงื่อนไขการลงโทษ เพราะการลงโทษอาจทำให้เกิดผลเสีย เช่น เกิดพฤติกรรมลักลอบการหลีกเลี่ยง ตลอดจนการต่อต้าน

จุดอ่อนของการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรมนี้อยู่ที่ว่าพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกไม่ได้เกิดจากกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจความถูกต้องที่บุคคลนั้น อาจจำใจทำตามเงื่อนไขที่ครอบงำอยู่และความสามารถของผู้ควบคุมในการควบคุมเงื่อนไขก็มีจำกัด

การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม

แนวคิดพื้นฐานเชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรง ส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและเกิดจากการฟังคำบอกเล่า รวมทั้งการอ่านด้วยพฤติกรรมทางจริยธรรมของคนเรานั้นจะพัฒนาไปตามสิ่งแวดล้อม ถ้าครูอาจารย์ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี คุณลักษณะต่าง ๆ ก็จะถ่ายทอดไปสู่นักเรียนด้วย เอ็ม. แอด. ฮอบส์แมน (Hobbsman 1970 : 286) กล่าวว่า เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่นโดยผู้อื่นตั้งใจที่จะสั่งสอน ยิ่งกว่านั้นเด็กจะเลียนแบบลักษณะที่ผู้ใหญ่ไม่ตระหนักว่าตนมีอยู่เสียด้วยซ้ำ ความจริงจึงอยู่ที่ว่า เด็กจะดีได้นั้นก็ย่อมจะต้องอยู่ในใกล้ชิดผู้ใหญ่ที่มีจริยธรรมสูง ซึ่งเด็กพร้อมที่จะเลียนแบบความคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม ต่อพัฒนาการทางจริยธรรมว่า สังคมมีส่วนในการเสริมสร้างมนุษย์ให้มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่มนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดในสังคมใด (D. Wright 1975 : 24 -30) ส่วนนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ก็ว่า เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้อะไรดี อะไรชั่วจากผู้อื่นที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคม เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบผู้มีอำนาจและผู้ที่ตนรักจนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ

คุณ อมรวิวัฒน์ (2522 : 102) ได้เสนอวิธีการปลูกฝังค่านิยมที่โดดเด่นคือการให้เด็กได้พบกับสภาพการณ์แท้จริงในโรงเรียนหรือพบกับสถานการณ์จำลองในห้องเรียนซึ่งครูสามารถจะจัดได้

ฉะนั้นวิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมคือ การจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

สรุปได้ว่าวิธีการปลูกฝังจริยธรรมทั้ง 4 วิธีที่กล่าวข้างต้น มีลักษณะที่แตกต่างกันมาก ทั้งนี้เพราะเกิดจากความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรมคืออะไร และเกิดอย่างไรที่แตกต่างกัน บางวิธี เน้นความเข้าใจของบุคคล บางวิธี เน้นที่เงื่อนไขภายนอกบุคคล จะเห็นได้ว่า มีวิธีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้สังคมเท่านั้น ที่คำนึงถึงความเข้าใจของบุคคลและเงื่อนไขภายนอกบุคคล

การปลูกฝังจริยธรรมทุกวิธีที่กล่าวควรดำเนินการไปตามการพัฒนาการเรียนรู้ศึกษา 3 ระดับของ โคลเบอร์ก จึงจะโดยลดี เมื่อเด็กไม่พร้อมที่จะเรียนรู้การนำมาสอนและปฏิบัติก็จะไม่เกิดประโยชน์ การนำเด็กใหญ่และมีโอกาสปฏิบัติคามวิถีทางแห่งสังคมแต่เป็น ๆ จะช่วยให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เมื่อเป็นผู้ใหญ่มากยิ่งขึ้น

หลักการจัดจริยศึกษาของไทย

การจัดจริยศึกษาให้แก่ นักเรียน นักศึกษาและประชาชนโดยกรมและส่วนราชการต่าง ๆ ตลอดจนสถานศึกษาต่าง ๆ มีหลักการและวิธีการจัดและสอนยังไม่สอดคล้องกันไป ในแนวเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่มีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันไว้ 10 ประการ และเสนอหลักการจัดจริยศึกษาว่า ควรยึดหลัก 4 ประการดังนี้

1. พัฒนาจริยศึกษาทั้งระบบคือ ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา
2. ในการดำเนินการจะต้องยึดหลักการป้องกันดีกว่าการแก้ไข
3. จะต้องมีการห้าม ความรู้ไปกับการส่งเสริม
4. เมื่อมีการอบรมสั่งสอนอย่างใด ทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะต้องปฏิบัติและดำรงชีวิตอย่างนั้นทั่วกันอย่างจริงจัง และสืบเนื่องกันไป มิใช่ทำบางหยุดบาง

สำหรับแนวการจัดจรรยาศึกษาในสถานศึกษาถือหลักไตรลักษณ์คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในสัดส่วนที่แตกต่างกันไปให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน กล่าวคือ

ในระดับประถมศึกษา	เน้นศีล 60 % สมาธิ 25 % และปัญญา 15 %
ในระดับมัธยมศึกษา	เน้นศีล 20 % สมาธิ 60 % และปัญญา 20 %
ในระดับวิทยาลัยขึ้นไป	เน้นศีล 15 % สมาธิ 25 % และปัญญา 60 %

ส่วนเนื้อหาจรรยาธรรมที่ใช้อยู่สอนในระดับต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาแต่ละระดับ (กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา 2521 : 1 -3)

การสอนจรรยาศึกษาในระดับประถมศึกษา

คนโดยทั่วไปแม้แต่ครูมักเข้าใจการสอนว่าเป็น การที่ครูพูด อธิบายให้เด็กฟัง เท่านั้น ถ้าครูจัดกิจกรรมก็เข้าใจว่า ครูไม่สอนแต่ให้นักเรียนทำสิ่งอื่น ความเข้าใจผิดอย่างนี้อาจให้เกิดผลเสียหาย ทำให้การสอนทุกวิชา แม้การสอนจรรยาศึกษาก็กลายเป็น การเล่าเรื่อง

แสง จันทร์งาม ไขข้อสังเกตไว้ใน ปี พ.ศ. 2513 ว่า การเรียนการสอนจรรยาศึกษาในปัจจุบันกระทำกันในระดับสัญญา คือ ความจำเท่านั้น ครูทำหน้าที่ให้ข่าวสารและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพุทธประวัติ ศาสนพิธี ศีล ขอบธรรมและวัชณธรรมแขนงต่าง ๆ แก่นักเรียน นักเรียนทำหน้าที่เพียงจำข่าวสารและข้อเท็จจริงเหล่านั้นไว้ เมื่อถึงเวลาสอบได้ ครูก็ออกข้อสอบเพื่อจะทดสอบความจำของนักเรียน ถ้านักเรียนจำข้อเท็จจริงได้มากเป็นที่พอใจ ก็สอบได้ เมื่อไม่นานมานี้ก็มีข้อสังเกตทำนองเดียวกันจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2524 ว่า การสอนจรรยาศึกษานั้น ผู้สอนมิได้สอนจรรยาศึกษา แต่กลับไปสอนอ่านไทย โดยใช้เนื้อหาของจรรยาศึกษาเป็นส่วนใหญ่ เช่น สอนเรื่องมารยาท ผู้สอนก็ให้อ่านและท่องจำเนื้อหาว่า ผู้มีมารยาทต้องมีสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง ฯลฯ แทนที่จะจัดกิจกรรมให้เด็กเห็น เข้าใจเลื่อมใสและปฏิบัติจริง โดยคิดตามผลการปฏิบัติ (ชัยพร วิชชาวุฒ และธีระพร อุวรรณโณ 2525 : 37 -38)

ที่จริงแล้วพฤติกรรมการสอนจรรยาศึกษามีขอบข่ายกว้างกว่าพฤติกรรมการแสดงออกของครูที่สังเกตเห็นดังกล่าวนั้นมาก เพราะการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ฉะนั้นการสอน
 จริยศึกษาก็ควรที่จะเป็นการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา
 ทั้งด้านความรู้ (Cognitive อารมณ์รู้สึก (Affective) และความตั้งใจ (Conative)
 อันจะเป็นเครื่องประกันความประพฤติที่ถูกต้องของแต่ละบุคคลในทุกสถานการณ์ (พีรชาติ
 สัจวาทีต 2524 : ข)

การเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการ
 เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตามการเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม
 เพียงอย่างเดียวยังไม่อาจทำให้การเรียนการสอนได้ผลดังที่มุ่งหวังไว้ การสอนที่ให้
 ผลดียังต้องคำนึงถึงลักษณะและความพร้อมของผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้
 เรียนและยังมีส่วนประกอบอื่น ๆ อีกมากที่จำเป็นต้องผสมผสานไปด้วยกัน จึงจะทำให้
 กิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ต่อไปนี้เป็นตารางสรุปความเหมาะสมของวิธีสอน เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติ-
 กรรมชั้นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์โดยทั่วไป โดยมีข้อแม้ว่าวิธีสอนนั้น ๆ จะต้องใช้
 ถูกต้องเหมาะสมตามหลักการและวิธีการของวิธีการสอนแต่ละวิธี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย (2520 : 1 -2) ได้รวบรวมหลักการสอนจากคำแนะนำของครูในการประชุมครูสอนจริยศึกษาทั่วประเทศไว้ ซึ่งหลักการสอนนี้มีความคล้ายคลึงกับแนวทางการเรียนการสอนของกรมการศาสนา (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 5 -6) เสนอไว้ 16 ข้อคือ

1. สอนให้สอดคล้องกับสังคม
2. สอนจากสิ่งที่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัว
3. สอนให้มีกิจกรรมประกอบในการสอน
4. สอนให้สอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์
5. แทรกคติธรรมในแบบเรียน หนังสือที่ให้นักเรียนอ่านทุกที่ว่างในหนังสือ และให้เหมาะสมกับเรื่องราวในแบบเรียนหรือหนังสือนั้น
6. สอดแทรกจริยศึกษาในทุกวิชา
7. จัดภาพประกอบเรื่องทั้งในแบบเรียน หนังสืออ่าน ภาพประกอบการสอน วิชาต่าง ๆ ให้เข้ากับหลักจริยธรรม
- ✓ 8. ใช้สื่อมวลชนในการให้ความรู้และประสบการณ์ด้านจริยศึกษาด้วย
9. สอนใหญ่คุณธรรมทางการ เมืองในระบอบประชาธิปไตย
10. สอนใหญ่หลักจริยธรรมในระบบเศรษฐกิจ
11. ใช้การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นสื่อการเรียนจริยศึกษาด้วย
12. สอนเน้นการแก้ปัญหาจริยธรรม
- ✓ 13. วิธีสอน ควร เป็นแบบสหวิทยาการ
14. กิจกรรมของนักเรียน นักศึกษา ควร เป็นไปเพื่อการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีงามประจำชาติ
15. สอนให้เกิดการสำนึกที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจนเป็นนิสัย
16. สอนโดยใช้วิธียกตัวอย่างหรือมุขฉันทนิพนธ์

แต่จากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีทางการศึกษา นักการศึกษาจึงได้ศึกษาวิเคราะห์กันอย่างจริงจัง ถึงรูปแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพต่อการสอนจริยธรรม โดยเริ่มพิจารณาทดลองรูปแบบการเรียนการสอนด้วยวิธีวิธีวิจัยสั่งวิธีกลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการกลุ่ม, วิธีการทำความเข้าใจในค่านิยม (Value Clarification) วิธีบทบาทสมมติ (Role Playing) วิธีการแนะแนว (Counseling)

วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) วิธีการสอนความคิกรวมยอดและหลักการ (Concept and Principle Learning) วิธีการเลียนแบบจากต้นแบบ (Modeling) และวิธีการฝึกสมาธิ (Meditation) จากรูปแบบการสอนจริยศึกษาทั้ง 9 รูปแบบนี้ สามารถจัดได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. วิธีการสอนแบบปรับพฤติกรรม (Behavior Approach) เป็นวิธีสอน โดยการประยุกต์หลักพฤติกรรมไปใช้สอน
2. วิธีการสอนแบบสร้างเสริมเจตคติ (Group Process Humanistic Approach) เป็นวิธีสอนที่ให้นักเรียนใช้ความคิดและตัดสินใจความคืบไปในเรื่องการรับฟังและเคารพในความคิดผู้อื่น การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และมีอิสระเสรีภาพในการคิดเอง

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ สรุปว่า รูปแบบการสอนโดยการปรับพฤติกรรมได้ผลดีกว่ารูปแบบการสอน โดยการสร้างเสริมเจตคติในการสอนจริยธรรมระดับประถมศึกษาและแบบการสอนที่นำมาทดลองใช้ ในการวิจัยให้ผลในทางที่ดีมากกว่ารูปแบบการสอนตามปกติ (กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 51 -67) ในการทดลองสอนเสริมสร้างจริยธรรมครั้งนี้ ประสพผลสำเร็จมากในระดับประถมศึกษาและประสพผลสำเร็จปานกลางในระดับมัธยมศึกษา ข้อมูลเช่นนี้ จะเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนและช่วยชี้แนะว่า การปลูกฝังจริยธรรมน่าจะทำได้เป็นอย่างดี ทั้งในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นระยะที่สามารถเพิ่มพูนคุณสมบัติจริยธรรมได้มาก

บทบาทของครูและคุณสมบัติของครูจริยศึกษา

ในพระพุทธศาสนาถือว่า ครูเป็นที่ศรัทธาของศิษย์ เพราะเป็นผู้อนุเคราะห์ให้ศิษย์เป็นผู้มีศีลวิद्याและตั้งอยู่ในความดี ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า "ควยอุดมคติของครู ในการยกวิญญาณของโลกให้สูงขึ้น นี้แหละโลกจึงจะสันติได้ โลกจึงอยู่ในอุ้งมือของครูทุกคน" ภาระหน้าที่ดังกล่าวจะเห็นว่าครูเป็นบุคคลสำคัญยิ่งนัก จากการสัมมนาเรื่อง "บทบาทของครู" ซึ่งสมาคมศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทยได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 นั้น ทำให้ครูทั้งหลายได้ตระหนักในบทบาทของตนที่มีต่อเยาวชน สังคม และศาสนา ที่ประชุมเรียกร้องจะให้มีการอบรมการสอนจริยศึกษา เพื่อช่วยให้ครูมีความรู้ความสามารถในการสอนจริยศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะครูทุกคนไม่ว่าจะเป็นฝ่าย-

ไหน จะสอนหรือไม่ ย่อมมีความสำคัญและมีบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน โดยปริยาย ด้วยเหตุที่นักเรียนบางประเภทต้องพึ่งพาพิทักษ์ครู ครูมีความสำคัญต่อจิตใจเด็กมากกว่าปกติ ที่วิจัยพบคือ เด็กจากครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจต่ำ ครูก็มีบทบาททดแทนบิดามารดาที่สามารถอบรมสั่งสอนลูกได้น้อยกว่าบิดามารดาประเภทอื่นเด็กดังกล่าวจะเลื่อมใส ศรัทธาครู เพราะครูเป็นผู้มีการศึกษาสูง มีเหตุ มีผลอันสมควร โดยเฉพาะในทางจังหวัดสวนใหญ่ บิดามารดาผู้ปกครองมีเปอร์เซ็นต์การศึกษาต่ำกว่าบุตรที่กำลังเรียน ผู้ปกครองมักใช้เหตุผลในระดับต่ำกว่าที่บุตรสนใจ เด็กจึงมักไม่ยอมรับเหตุผลของบิดามารดาและผู้ปกครอง ฉะนั้นครูจึงเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่เด็กจะรับฟังทุกสิ่งและสามารถส่งเสริมจริยธรรมของเด็กได้ ครูจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนได้ ดังนั้นครูทุกคนต้องมีและใช้หลักในการเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็กดังต่อไปนี้

1. ทำคนให้เป็นที่รัก และไว้วางใจ เลื่อมใส ศรัทธาของเด็ก
2. การลงโทษให้รางวัลเด็ก ต้องมีเหตุผลและไม่ใช้อารมณ์
3. กระทำตนเป็นแบบอย่างแก่เด็ก
4. ลดการควบคุมเด็กโดยตรง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2525 : 20)

ในการสอนจริยธรรมครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะเป็นผู้สั่งสอนเขาวรรณ ซึ่ง เป็นทรัพยากรและอนาคตของชาติ ดังที่ ศาสตราจารย์อำไพ สุจริตกุล (2525 : 28) กล่าวว่า จริยธรรมของเด็กไทยในอนาคตจะเป็นที่น่าพึงพอใจ ถ้าครูทุกคนใช้เทคนิควิธีที่เหมาะสม ทั้งวิธีเก่าแก่ไคเนล และวิธีที่ทันสมัยใหม่เสมอ เพื่อให้เด็กสนใจ ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดก็คือ ขอให้ครูเป็นผู้พัฒนาตนเองเพิ่มพูนสมรรถภาพ และศรัทธาในความเป็นครูจริยศึกษา โดย

มุ่งมั่นในการทำความดี	(โยนิโสมนสิการ - ย่อมมีปิติปราโมทย์)
มีคุณธรรมประจำใจ	(สุทธิ บัญญัติ เมตตา ขันติ/สุวิชาโน ศุสาสน์ใน สุปฏิ บัน โน)
สอนเด็กให้ทำดีทุกโอกาส	(ทุกสถาน ทุกกาล และทุกหัวข้อวิชาการ)
ฉลาดในเทคนิคการสอน	(บอกให้ครู - ทำให้ครู - ได้เห็นประโยชน์- จริง)

เนื่องจากจริยศึกษาเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและลึกซึ้งที่มีความยุ่งยากและสลับซับซ้อน ทั้งยังมีลักษณะเป็นนามธรรมยากต่อการเข้าใจ จึงต้องการครูที่มีคุณภาพทั้งความรู้และความประพฤติ เพื่อเป็นผู้สอนจริยศึกษาอย่างจริงจัง ศาสตราจารย์ ดร. หนึ่ง ทัศนากินทร์ (2523 : 125) กล่าวว่า การคัดเลือกครูทำการสอนในโรงเรียนควรจะพึงเล็งถึงความประพฤติเป็นอันดับแรก เฮิร์สต์ (Hirst อ้างถึงใน กิริติ ศรีวิเชียร 2522 : 34) มีความเห็นว่าในโรงเรียนจำเป็นต้องมีผู้ที่ได้รับการศึกษาหรือฝึกฝนมาทางจริยศึกษาโดยตรง นั่นก็หมายความว่าครูจะต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ในธรรมชาติของจริยธรรม ปัญหาทางจริยธรรม วิธีการแก้ปัญหาและรู้ว่าจะประพฤติปฏิบัติให้จริยธรรมได้อย่างไร ต้องมีความเข้าใจในลักษณะและความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) กับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) เป็นอย่างดีเสียก่อน ครูต้องสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนจริยศึกษาได้อย่างเหมาะสมที่จะพัฒนาจริยธรรมของเด็กไปได้ ครูต้องรู้ระดับจริยธรรมของเด็กที่ตนสอนอยู่ อีเบล (Ebel 1966 : 18) มีความเห็นเพิ่มเติมว่าการมีสัมพันธภาพที่ดีจะช่วยให้ครูประสบความสำเร็จ เพราะจากการวิจัยพบว่า ครูเป็นจำนวนมากประสบความสำเร็จในเรื่องมนุษยสัมพันธ์มากกว่าเรื่องการศึกษาความรู้ทางวิชาการ ส่วนระวี ภาวิไล (2523 : 29) มีความเห็นว่า ครูทุกคนควรพร้อมที่จะสอนจริยธรรมได้ การสอนในด้านความรู้ความเข้าใจ ครูอาจไม่จำเป็นต้องมีจริยธรรมนั้นถึงขนาด แต่ถาจะให้เด็กมีจริยธรรมควยความศรัทธา ยึดถือเป็นอุดมคติ ครูจำเป็นจะต้องมีจริยธรรมอยู่บางเหมือนกัน สุเชษฐ์ มาเทิ้ม (กรมการศาสนา, รวบรวม 2525 : 22) ศึกษาอิทธิพลของการเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนพบว่า เด็กจะเลียนแบบผู้กระทำก็ต่อเมื่อตัวแบบนั้นมีลักษณะจูงใจให้เขาเลียนแบบมากเป็นพิเศษเท่านั้น ฉะนั้นถ้าจะสอนนักเรียนให้ได้ผล ครูจึงต้องพัฒนาตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีเสียก่อน ดังศาลาพระธรรมบท คำกลอน ซึ่งพระราชกิตติเวที รัชชคัตินโณ แปลและประพันธ์ว่า "วางตนไว้ในความดีงามก่อน จึงคอยสอนใครใครในภายหลัง บัณฑิตชนชวนชวายนหายระวัง ไม่พลาดหลังเส้าหมองเรื่องของตน" แสง จันทร์งาม (2524 : 24 -26) ได้กล่าวสรุปคุณสมบัติของครูสอนศีลธรรม ดังนี้

1. ควรมีความรักในวิชาจริยธรรม
2. ควรมีความรักเด็ก
3. ควรมีความรู้ความประพฤติส่วนตัวดีพอสมควร

4. ควรมีความสามารถเฉพาะตัว
5. ควรมีความรู้เกี่ยวกับสถานะส่วนตัวของนักเรียน
6. ควรมีความรู้รอบตัวอย่างกว้างขวาง
7. ควรมีความสามารถในการพูดเป็นพิเศษ

พฤติกรรมการสอนของครู

ปัญหาอันยิ่งใหญ่ของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้นย่อมเป็นที่ทราบกันดีว่า อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงตัวครู ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมการสอนของครู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าจะสร้างเสริมลักษณะนิสัย เช่น การสอนจริยศึกษาคด้วยแล้ว พฤติกรรมการสอนของครูจะต้องเน้นการจัดกิจกรรมในด้านการปฏิบัติคือให้นักเรียนมีกิจกรรมการปฏิบัติมากที่สุด ให้นักเรียนมีส่วนร่วม ได้แสดงออก ได้แสดงความคิดเห็น โดยการอภิปราย การตั้งคำถามกันเองหรือการแสดงบทบาทสมมุติ ใ้ทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อฝึกการทำงานร่วมกัน กิจกรรมในการเรียนการสอนนี้มีอยู่แล้วอย่างเด่นชัดในแผนการสอน เพียงแต่ครูคัดเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น วัยของเด็กและเวลาที่สอน ฯลฯ โดยครูแสดงพฤติกรรมเป็นผู้ให้คำแนะนำและพยายามจูงใจไปสู่เรื่องหรือหัวข้อที่ต้องการเน้นเท่านั้น ก็จะสามารถทำให้ผู้เรียนได้เป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ ถ้าอยากจะทราบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้นเอื้ออำนวยต่อหลักสูตรใหม่ที่เปลี่ยนแปลงหรือไม่หรือต้องการจะประเมินผลการเรียนการสอนของนักเรียน อาจทำได้จากการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู วิธีการสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของครูนี้ทำให้มองเห็นรูปแบบการสอน ตลอดจนสามารถประเมินผลการสอนได้ว่าบรรลุตามความมุ่งหมายหรือไม่ ดังผลการวิจัยของ เคื่อนเพ็ญ ฤกษ์อราม (2524 : 82 -83) พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูไม่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการสอนที่ระดับเกณฑ์ความคาดหวังของผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วน เพ็ญจันทร์ ภูประเสริฐ (2513 : บทคัดย่อ) และปราณี วิษุวัตินชัย (2515 : บทคัดย่อ) พบว่า ครูสอนวิชาศีลธรรม ยังใช้การสอนแบบบรรยาย ใช้อุปกรณ์และกิจกรรมประกอบการสอนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของกองการวิจัย กรมวิชาการ (2519 : 13) กองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา (2522 : 54 -55, 105) ผลงานวิจัยของ ชีระ รุณเจริญ (2520 : 54) และบัวบุชา ชีอตรง (2521 : 64) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครู พบว่า ครู-

สอนโดยการอธิบาย บอกให้จด อ่าน ท่องจำ เนื้อหามากที่สุด ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนถาม หรือแสดงความคิดเห็น นักเรียนมีโอกาสดูหรือแสดงความคิดเห็นริเริ่มน้อยที่สุด

จากผลการวิจัยพฤติกรรมการสอนของครูดังกล่าว จะเห็นว่า นักเรียนเป็นฝ่ายรับโดยไม่มีโอกาสได้คิดเอง ทำเอง และแก้ปัญหาเองบ้าง เมื่อเด็กประสบปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ก็ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้หรือเด็กไม่ใ้ความรู้อะไรไปเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันเลย ซึ่งพฤติกรรมการสอนของครูเช่นนี้ ขัดแย้งกับความ-คิดเกี่ยวกับการศึกษา แนวใหม่เป็นอันมาก ฉะนั้นพฤติกรรมการสอนของครูจึงเป็นส่วนสำคัญและเป็นหัวใจสำคัญของระบบการศึกษา เป็นอย่างยิ่ง

การสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู

การสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอน ในชั้นเรียนเป็นการประเมินประสิทธิภาพทางการสอนของครู โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อปรับปรุงกระบวนการสอนของครู กระบวนการเรียนของนักเรียน เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและแผนการสอน ซึ่งการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนจะช่วยให้ทราบถึงลักษณะของการจัดเนื้อหาวิชาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด และเพื่อวิจัยทางการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าพฤติกรรมการสอนชนิดใดทำให้เกิดการเบื่อหน่ายหรือเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้อย่างไร

การสังเกตพฤติกรรมการสอนและให้ข้อวิจารณ์การสอนของครูในชั้นเรียนที่ผ่านมา ผู้สังเกตโดยทั่วไปมักไม่มีจุดหมายที่แน่นอน มีลักษณะเป็นอัตนัยมาก (Subjective) การให้ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะนั้น ผู้สังเกตใช้วิจารณ์จากการตีความหมายและใช้การตัดสินใจของตนเอง เป็นหลักเกณฑ์ในการให้ข้อวิจารณ์หรือให้ข้อเสนอแนะแก่ครูครั้งที่ ๑๒๖ วงศ์แสง (2522 : 9) กล่าวว่า การให้คำแนะนำของผู้สังเกตเป็นเพียงสรุปผลจากการที่ได้สังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอนและใช้แนวความคิดผสมกับประสบการณ์ของผู้สังเกตเป็นเกณฑ์ในการให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอน

ด้วยเหตุดังกล่าว นักการศึกษาหลายท่าน จึงได้คิดวิธีการสังเกตและปรับปรุงเครื่องมือให้สามารถวัดพฤติกรรมได้ครอบคลุมและมีความเที่ยงตรงมากที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์จะชี้แจง ตรวจสอบ จัดจำแนก วัด และบอกปริมาณของพฤติกรรมเฉพาะอย่าง

ซึ่งเป็นตัวแปรในกระบวนการเรียนการสอน ทำให้การสังเกตการสอนนี้มีความเป็นปรนัยสูง สำหรับเทคนิคที่นิยมกันว่าใช้ได้ดีที่สุดคือ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอนอย่างมีระบบ (Systematic Observation of Teaching)

เครื่องมือสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอน

ในการสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอนอย่างมีระบบจะต้องมีเครื่องมือสำหรับสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนภายในชั้นเรียน ซึ่งมีระเบียบวิธีการหลายวิธีตามจุดประสงค์ของการใช้ อาจจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท (Ober 1971: 19 -23) คือ

1. Sign System เป็นเครื่องมือที่ประกอบด้วยรายการพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นหรืออาจไม่เกิดขึ้นในระหว่างช่วงเวลาที่สังเกต ผู้สังเกตจะบันทึกหรือทำเครื่องหมาย (/, ✓ หรือเครื่องหมายอื่น ๆ) ที่สังเกตเห็นให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ลงในแบบฟอร์ม โดยไม่คำนึงถึงความถี่ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นคือ พฤติกรรมถูกบันทึกเพียงครั้งเดียว ในตลอดช่วงระยะเวลา 5 -6 นาทีที่สังเกต ระยะเวลาทั้งหมดของการสังเกตอยู่ระหว่าง 20 -30 นาที ได้แก่ เครื่องมือสังเกตของ โด นาลด์ เอ็ม เมดเลย์ และฮาร์โรลด์ อี มิทเซล (Donald M. Medley and Harold E. Mitzel) และเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของศูนย์วิจัยและพัฒนาการสอนของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University)

2. Categories System เป็นเครื่องมือที่จำกัดวิธีการสังเกตเฉพาะพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยจำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภท แต่ละประเภทใช้หมายเลขหรือสัญลักษณ์ประจำพฤติกรรมแทน ผู้บันทึกพฤติกรรมจะต้องศึกษาและจดจำสัญลักษณ์ประจำแต่ละประเภทให้แม่นยำ การสังเกตพฤติกรรมการสอนนั้นจะสังเกตในห้องเรียนโดยตรงหรือจากวิดีโอเทป (Video Tape) ก็ได้ และการบันทึกพฤติกรรมจะทำได้ในช่วงเวลาจำกัด คือ บันทึกพฤติกรรมทุกครั้งที่เกิดขึ้นในทุก 3 วินาที เช่น เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมทางวาจาของ เนด เอ แฟลนเดอร์ (Ned A Flanders) และเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของ ริชาร์ด แอล โอเบอร์และคณะ (Richard L. Ober and Other)

เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในชั้นเรียน ด้านการจัดกิจกรรมตาม

แผนการสอนจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยการเปลี่ยนรูปจุดประสงค์การเรียนรู้มาเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนและพฤติกรรมการสอนของครู เพื่อให้การวางแบบสังเกตนี้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมพฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเครื่องมือสังเกตของ โคนาลด์ เอ็ม เมดเลย์ และฮาร์โรลด์ อี มีทเชล, เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของศูนย์วิจัยและพัฒนาการสอนของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมทางวาจาของ แฟลนเคอร์ และเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของ โอเบอร์และคณะ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างข้อกระทง (item) ในแบบสังเกตพฤติกรรมการจัดกิจกรรมตามแผนการสอนจริยศึกษา สาระสำคัญของเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้สังเกตพฤติกรรมมีพอสังเขปดังนี้

1. เครื่องมือสังเกตพฤติกรรม OSCAR II (Observation Schedule and Record II Instrument) (Gaye 1971 : 278 - 281.)

เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมนี้ โคนาลด์ เอ็ม เมดเลย์ และฮาร์โรลด์ อี มีทเชล (Donald M. Medley and Harold E. Mitzel) ได้พัฒนามาจากเครื่องมือของ คอร์เนล, ลินด์วอลล์ และไซฟ (Cornell, Lindvall and Seupe) และวิทฮอลล์ (Withall) โดยนำมาผสมผสานและเปลี่ยนแปลงปรับปรุงแก้ไขหลายประการ เพื่อใช้สังเกตพฤติกรรมและบันทึกพฤติกรรมที่สำคัญ 3 กรณี คือ เรื่องบรรยากาศทางอารมณ์ (Emotional Climate) พฤติกรรมทางวาจา (Verbal Emphasis) และพฤติกรรมทางสังคม (Social Structure) ซึ่งมุ่งวัดพฤติกรรมในชั้นเรียน 6 ส่วนคือ

1) ส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรม (Activities Section) ได้แก่

- 1.1 ครูทำงานกับเด็กเป็นรายบุคคล
- 1.2 ครูทำงานกับเด็กกลุ่มเล็ก
- 1.3 ครูถามนักเรียนตอบ

ฯลฯ

2) ส่วนที่เกี่ยวกับกลุ่ม (Grouping Section) ได้แก่

- 2.1 นักเรียนอย่างน้อยครึ่งชั้นรวมกลุ่มกับครู
- 2.2 นักเรียนอย่างน้อยครึ่งชั้นไม่มีครู

- 2.3 นักเรียน 4 คนตั้งครึ่งชั้น รวมกลุ่มกับครู
 ฯลฯ
- 3) ส่วนที่เกี่ยวกับการแสดงออก (Sign Section) ได้แก่
- 3.1 ครูเคลื่อนไหวอย่างอิสระ
3.2 นักเรียนเคลื่อนไหวอย่างอิสระ
3.3 นักเรียนแสดงแสดงต่อครู
 ฯลฯ
- 4) ส่วนที่เกี่ยวกับวัสดุ (Material Section) ได้แก่
- 4.1 กระดาษคำ
4.2 แผนที่, แผนภูมิ, รูปภาพ
4.3 สไลด์, ฟิล์มภาพยนตร์ ฯลฯ
 ฯลฯ
- 5) ส่วนที่เกี่ยวกับวิชา (Subject Section) ได้แก่
- 5.1 อาน
5.2 คณิตศาสตร์
5.3 ศิลปภาษา
 ฯลฯ
- 6) ส่วนที่เกี่ยวกับการแสดงออกอย่างมีความหมาย (Expressive Behaviors Section) ได้แก่
- 6.1 ครูมองและแสดงอาการยอมรับนักเรียน
6.2 นักเรียนสลับสนุน
6.3 ครูกล่าวต่าหนักเรียน
 ฯลฯ

2. เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของศูนย์วิจัยและพัฒนาการของมหาวิทยาลัย

สแตนฟอร์ด

ในปี ค.ศ. 1966 ศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนาการสอนแห่งมหาวิทยาลัย
สแตนฟอร์ด (Stanford Center for Research and Development in Teaching)

เริ่มศึกษาเกี่ยวกับความสามารถทางการสอนของครูโดยใช้ The Stanford Teacher Competence Appraisal Guide เป็นเครื่องมือ โครงการนี้มีชื่อว่า Appraisal Guide Revision ภายหลังเปลี่ยนเป็น " A Taxonomy of Teaching Behavior " โดยปรับปรุงเครื่องมือเพื่ออธิบายพฤติกรรมในห้องเรียนได้อย่างกว้างขวาง เครื่องมือนี้ประกอบด้วย ข้อความที่กล่าวถึงพฤติกรรมการสอน ซึ่งสามารถจัดอันดับได้ (Ratable) หรือนับจำนวนความถี่ได้ หรือทำได้ทั้งสองวิธี จากการทดลองให้ อาจารย์ในเทศกัมภ์ประสบการณ์ทางวิชาครู จำนวน 18 คน เป็นผู้สังเกตตัดสินจัดกลุ่มข้อความ 195 ข้อความ ซึ่งเลือกมาอย่างสุ่มตามระดับชั้น ทุกคนมีอิสระในการตัดสินใจ ผลปรากฏว่า อาจารย์ในเทศกัมภ์ส่วนมากจัดเป็น 15 -20 กลุ่ม ต่อมาเจ้าหน้าที่ของศูนย์ กลางการวิจัยและพัฒนาการสอน ปรับปรุงอีกครั้ง จัดได้เป็น 19 กลุ่ม ได้แก่ ด้านลักษณะส่วนตัวกับอาชีพ ด้านการพูดกับแบบของภาษา ด้านการเตรียมการสอน ด้านแรงจูงใจ ด้านวินัย ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ด้านการบรรยาย ด้านการถามตอบ ด้านการให้งานปฏิบัติ ด้านการใช้อุปกรณ์ ด้านการให้ส่งเสริมแรง ด้านการทบทวน ด้านการถ่ายโยงการเรียนรู้ ด้านการอุปมากับการแก้ปัญหา ด้านการอภิปราย ด้านการรายงาน ด้านการสอนให้เหมาะกับบุคคล ด้านทักษะทั่วไป และด้านการประเมินผล (สมนึก กัทธยชนี 2519 : 12 -13)

3. เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของแฟลนเดอร์

ในปี ค.ศ. 1960 เนด เอ แฟลนเดอร์ (Ned A Flanders) ได้สร้างเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาและการแสดงออกระหว่างครูกับนักเรียน "Flanders' Interaction Analysis Categories" ให้อยู่ย่อว่า FIAC (Ober 1971 : 28) โดยจำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภท ๆ (Category System) ได้ 10 ประเภท (Flanders 1970 : 34) ดังนี้

ส่วนที่ 1 ครูพูด (Teacher Talk)

ก. อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Influence)

- 1) การยอมรับความรู้สึกของนักเรียน
- 2) การชมเชยหรือสนับสนุนให้กำลังใจ

- 3) การยอมรับหรือนำความคิดเห็นของนักเรียนมาใช้
- 4) การถาม

ข. อิทธิพลทางตรง (Direct Influence)

- 5) การบรรยาย
- 6) การให้คำแนะนำ
- 7) การวิจารณ์หรือการใช้อำนาจของครู

ส่วนที่ 2 นักเรียนพูด (Student Talk)

- 8) นักเรียนพูด-ตอบคำถามครู
- 9) นักเรียนพูด -ริเริ่ม

ส่วนที่ 3 ความเงียบหรือการวุ่นวายสับสน (Silence or Confusion)

อมีดอนและแฟลนเดอร์ (Amidon Flanders 1967 : 14) และธีระชัย ปุณฺโฑติ (2515 : 41)

เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมนี้แบ่งพฤติกรรมของครูเป็นส่วนที่เป็นอิทธิพลของครูทางอ้อม (Indirect Influence) และส่วนที่เป็นอิทธิพลของครูทางตรง (Direct Influence) คือนักเรียน จากผลการวิจัยของ ธีระชัย ปุณฺโฑติ (Therachai Puranajoti 1972 : 663) และเนลสัน (Nelson 1966 : 425) พบว่าครูที่ใช้พฤติกรรมทางวาจาโดยใช้อิทธิพลทางอ้อมทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนสูงกว่าการสอนที่ครูใช้อิทธิพลทางตรง ซึ่งผลการวิจัยนี้ขัดแย้งกับผลวิจัยของ ประสงค์ จันทองเงิน (2519 : 56) และสุมาลี พิศราภูร (2519 : 48) ที่ว่าครูที่ใช้อิทธิพลทางอ้อมในระดับต่ำและใช้อิทธิพลทางตรงในระดับปานกลางมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการใช้อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลทางตรงในระดับสูง

4. เครื่องมือสังเกตของริชาร์ด แอล โอเบอร์ และคณะ

ในปี ค.ศ. 1971 ริชาร์ด แอล โอเบอร์ (Richard L. Ober) ได้สร้างเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมขึ้น เรียกว่า The Reciprocal Category System เรียกย่อ ๆ ว่า RCS เป็นระบบที่ปรับปรุงมาจาก FIAC โดยจำแนกพฤติกรรมของ

ครูและนักเรียนออกเป็น 19 ประเภทและจัดพฤติกรรมเป็นคู่ แต่ละคู่เป็นพฤติกรรมเดียวกัน แต่ใช้รหัสหมายเลขประจำพฤติกรรมของครูและนักเรียนต่างกัน ดังนี้

รหัสครู	ประเภทพฤติกรรม	รหัสนักเรียน
1	ความอบอุ่นใจและบรรยากาศที่เป็นกันเอง	11
2	การยอมรับ	12
3	ขยายประโยชน์ของบุคคลอื่นที่มีส่วนรวม	13
4	การซักถามเพื่อขอข้อมูล	14
5	การตอบสนอง	15
6	การนำเสนอ	16
7	การแนะนำ	17
8	การแก้ไข	18
9	บรรยากาศที่สงบ	19
10	ความเงี่ยบและสับสน	10

รหัส 10 จะบันทึกเมื่อจะเริ่มและหยุดการสังเกต (Ober, Elently and Miller 1971 : 39 -40)

เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของ โอเบอร์นี้ ประเสริฐ จาริยานุกูล (2515 : 41 -42) ได้นำมาเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ ปฏิสัมพันธ์ของนักศึกษาฝึกสอนพบว่า นักเรียนฝึกสอนมีพฤติกรรมการสอนในด้านการบรรยาย และการอธิบายมากกว่าพฤติกรรมอื่น ซึ่งสอดคล้องกับที่ ชลอ วงศ์แสง (2522 : 58) ได้ใช้การสังเกตระบบเดียวกัน พบว่า ในการเรียนการสอนส่วนใหญ่ ครูเป็นผู้แสดงพฤติกรรมมากกว่าให้นักเรียนเป็นผู้แสดงพฤติกรรม

จากที่กล่าวมาแล้ว การสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูอย่างมีระบบเป็นวิธีที่มีความเป็นปรนัยสูง เป็นกลวิธีที่จะช่วยให้ครูได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนให้มีประสิทธิภาพและส่งผลสะท้อนต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนได้ตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จากรายงานการวิจัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2521: 33) พบว่าเมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จำแนกตามขนาดโรงเรียนปรากฏว่า นักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของไพโรจน์ กัตินุกุลอาบ (2521:34-35) ที่ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจริยศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนจากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่าโรงเรียนในเมือง โรงเรียนขนาดใหญ่ นักเรียนในโรงเรียนเหล่านี้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนนอกเมือง หรือถิ่นทุรกันดารและในโรงเรียนขนาดเล็ก จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการสอนของครูในโรงเรียนขนาดต่างๆ ว่าสามารถนำกิจกรรมตามแผนการสอนจริยศึกษาไปปฏิบัติได้จริงเพียงใด

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการสอนของครู เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสังเกตพฤติกรรมกรรมการสอนของครูตามแผนการสอนจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ซึ่งแบ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมที่ครูแสดงออกในการจัดกิจกรรมตามแผนการสอนจริยศึกษา (ฉบับปรับปรุงแก้ไข) ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย